

Onderzoek inzake pijnbestrijding bij proefdieren Stand van zaken in Nederland anno 2013

In opdracht van Ministerie van Economische Zaken

Prof. dr. L.J. Hellebrekers

Maarn, december 2013

Inhoud

Voorwoord	3
Inleiding en Vraagstelling.....	4
Methodiek van het Inventariserend Onderzoek	7
Resultaten	8
De huidige stand van zaken binnen Nederland.....	8
De stand van zaken binnen Nederland ten opzichte van andere landen	9
Problemen en oplossingen m.b.t. pijnstilling bij proefdieren	9
De borging van pijnstilling bij proefdieren in Nederland	10
Kennisniveau aangaande pijnstilling bij proefdieren in Nederland.....	11
Overige opmerkingen omtrent pijnstilling bij proefdieren in Nederland.....	11
Discussie.....	13
Conclusie en Nawoord.....	16

Voorwoord

Voor u ligt een 1ste beeldschets betreffende de proefdierkundige praktijkvoering inzake het voorkomen, het her- en onderkennen en bestrijding van pijn bij proefdieren, gezien vanuit het perspectief van (het streven naar een) adequate zorg van proefdieren rondom invasieve interventies.

Het rapport is opgesteld op verzoek van het Ministerie van Economische Zaken en betreft een eerste kwalitatieve beschrijving van de relevante aspecten van de proefdierkundige praktijkvoering in dezen en geen gevalideerd kwantitatief onderzoek. Deze opzet is in overeenstemming met de vraag van het ministerie om een onderzoek met een kwalitatief inventariserend karakter, en sluit daarbij aan bij de beperkte doorlooptijd tot de totstandkoming van deze rapportage.

Het gaat hierbij om de beschrijving van het actuele beeld betreffende de proefdierkundige praktijkvoering inzake pijnstilling rondom invasieve ingrepen. Mocht daartoe aanleiding zijn dan zal verder verdiepend onderzoek in navolging hiervan dienen te worden ingezet.

Zoals uit de verdere rapportage duidelijk zal worden, geeft deze inventarisatie geen aanleiding te veronderstellen dat er reden is voor (grote) zorg aangaande de pijnstilling bij proefdieren. Binnen de groep van geïnterviewde professioneel betrokkenen is er een breed gedragen besef en betrokkenheid bij deze thematiek. Ook wordt de wenselijkheid c.q. noodzakelijkheid van een adequate pijnstilling volstrekt onderschreven en wordt er vanuit die intrinsieke motivatie op een aantal specifieke onderdelen aangegeven dat verdere kennis hiervoor en uitwisseling daarvan de proefdierkundige praktijk in dezen verder kwalitatief zou ondersteunen.

Inleiding en Vraagstelling

Tijdens het AO dierproeven van 15 mei 2013 heeft Staatssecretaris Dijkema van het ministerie van Economische Zaken, in reactie op een discussie dienaangaande, toegezegd de huidige situatie rondom en direct betreffende de pijnbestrijding bij proefdieren in Nederland nader te laten bekijken.

Dit naar aanleiding van de vraag van Kamerlid Graus (PVV) of er niet meer aan pijnbestrijding bij proefdieren gedaan zou kunnen worden.

In de kamerbrief¹ van 4 juli 2013 over het AO heeft de staatssecretaris daarover opgenomen:

"Pijnbestrijding bij proefdieren is in de Wet op dierproeven geborgd. Een onderzoeksplan voor een dierproef moet een aantal wettelijk vastgestelde aspecten bevatten, waaronder de toe te passen pijnbestrijding. Bij de toetsing van dit onderzoeksplan door dierexperimentencommissies is expliciet aandacht voor het gebruik van pijnbestrijding. Tijdens de inspecties van de onderzoeksplannen en de verrichte dierproeven wordt ook gekeken naar het toedienen van pijnbestrijding of anesthesie. In het eerder genoemde jaaroverzicht van de NVWA is te lezen dat er op het gebied van pijnbestrijding geen waarschuwingen zijn gegeven door de NVWA. Ook is er de laatste jaren een stijging van het aantal dierproeven waarbij men pijnbestrijding toepast.

Hoewel er dus geen aanwijzingen zijn dat er problemen zouden zijn met de pijnbestrijding onder proefdieren heb ik de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht gevraagd om met aanbevelingen te komen om de pijnbestrijding bij proefdieren te optimaliseren. Ik verwacht de resultaten de tweede helft van dit jaar."

Mede gezien het feit dat de NVWA bij haar inspecties geen situaties heeft vastgesteld welke hebben geleid tot waarschuwingen aan de betreffende vergunninghouder, dan wel eindverantwoordelijke onderzoeker, is er door het ministerie voor gekozen om thans een 1ste inventarisatie te laten uitvoeren aangaande het voorkomen, het her- en onderkennen en het bestrijden van pijn bij proefdieren.

Deze rapportage beschrijft in eerste instantie het 'beeld' zoals dat door betrokkenen vanuit het werkveld wordt beschreven aangaande de stand van zaken inzake pijnbestrijding bij proefdieren in Nederland.

¹ <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/07/04/kamerbrief-over-de-toezeggingen-tijdens-ao-dierproeven-15-mei-2013.html>

Daarnaast zal er naast een kwalitatieve analyse over kennis en kunde inzake herkenning en [patho]fysiologische achtergronden en karakteristieken van pijn bij proefdieren, aanbevelingen worden gedaan om de pijnherkenning en -bestrijding bij proefdieren verder te optimaliseren.

Aangezien de opdracht nadrukkelijk was om te komen tot een 1ste inventarisatie en een representatieve beeldvorming, is er gebruik gemaakt van de kennis die aanwezig is bij de diverse experts op dit gebied.

Daarmee betreft dit onderzoek zeer nadrukkelijk thans geen kwantitatief onderzoek maar een kwalitatief inventariserend onderzoek van beperkte schaal en omvang.

Aan diverse stakeholders uit het veld is een (digitale) enquête gestuurd waarvan de uitkomst antwoord moet geven op de hieronder geformuleerde vragen. Stakeholders die hiervoor zijn 'aangeschreven' zijn onder andere de proefdierdeskundigen bij de verschillende instellingen, de [leden van de] Dierexperimentcommissies en Centrale Commissie Dierproeven, de betrokken inspecteurs van de NVWA alsmede de hoogleraar dierenwelzijn en proefdierkunde van de UU.

De resultaten van de enquête zijn met een beperkte groep [vrijwillig aangemelde] deskundigen besproken in een consensusmeeting op 26 november 2013. De resultaten van de enquête, gezamenlijk met de uitkomsten van de consensusmeeting, vormen de basis van dit rapport.

De vragen die middels de enquête (zie ook Bijlage 1) van een antwoord moesten worden voorzien betroffen:

- In hoeverre is er [naar de mening van betreffende expert] wel/niet sprake van adequate pijnbestrijding bij proefdieren in NL ?
- Is er informatie over pijnbestrijding bij proefdieren in andere landen waar wij in Nederland iets van kunnen leren?
- Wat zijn de problemen waar men in de praktijk tegen aanloopt m.b.t. de realisatie van een optimale pijnbestrijding en kan hier iets aan worden gedaan?
- Hoe is de borging aangaande pijnbestrijding bij proefdieren geregeld, en wordt dit als voldoende beoordeeld?
 - Zo nee, zijn er aanbevelingen hoe de borging beter kan?
 - Inzake (verdere) verbetering: wiens verantwoordelijkheid is dit, volgens respondent.
- Is het kennisniveau bij betrokkenen en verantwoordelijken over pijnbestrijding bij proefdieren voldoende?

- M.a.w. kan er naar de laatste inzichten pijn bij proefdieren optimaal bestreden worden?
- Zo nee, met welke maatregelen, door welke partij genomen, zou dit geoptimaliseerd kunnen worden?
- Welke overige opmerkingen men nog wil maken m.b.t. pijnbestrijding bij proefdieren in Nederland.

Methodiek van het Inventariserend Onderzoek

De initiële uitnodiging tot deelname aan de enquête is vanwege bescherming van persoonsgegevens verstuurd aan een beperkt aantal (18) contactpersonen binnen de verschillende instellingen (onderzoek en onderwijs) in Nederland. De betreffende lijst is aangeleverd door het Ministerie van Economische Zaken.

De betreffende mailing en uitnodiging tot deelname aan de enquête is vergezeld gegaan van een verzoek om betreffende mailing zo breed mogelijk te verspreiden onder proefdier-betrokkenen binnen de eigen organisatie of vereniging en daarbij de warme aanbeveling te doen deze enquête in te vullen.

De doorlooptijd van de enquête [van moment van 'verzoek' tot sluiten enquête] was ongeveer 6 weken. Twee weken voor 'sluiting' is een reminder verstuurd aan initiële mailinglijst.

De vragenlijst, welke werd samengesteld in overleg met het ministerie, is omgezet in Survey Monkey format (Bijlage 1) vanwege voordelen zoals continue beoordeling omvang respons op enquête ['volloop'] en de eenvoudige methode van 'verzameling' van de verschillende responsonderdelen.

De ruwe data, inclusief de reacties op de open vragen, zijn vervolgens integraal gepresenteerd aan een groep van 9 experts uit het veld.

De verzamelde gegevens van de 180 geretourneerde enquêtes alsmede de input welke is gegenereerd gedurende de consensus meeting, hebben vervolgens ten grondslag gelegen aan dit rapport.

Resultaten

In de voornoemde periode is de enquête door 180 mensen ingevuld. Dit betreft zowel individuele responsen als ook verzamelde reacties vanuit één werkplek (mondelijke mededeling).

Op basis van de (extensies van de) mailadressen van degene die hadden aangegeven t.z.t. geïnformeerd te willen worden over finale rapportage, kan worden vastgesteld dat de verzamelde reacties de visie vertegenwoordigen van medewerkers van het merendeel van de grote academische c.q. onderzoeksinstituten. In totaal zijn er reacties binnen gekomen van in totaal 180 betrokkenen bij proefdiergebruik, verdeeld in ieder geval over 14 academische (universiteits)instellingen en 7 onderzoeksinstituten. Uit het overzicht van respondenten blijkt dat de reacties breed verdeeld waren qua herkomst en instelling hetgeen bijdraagt aan de volledigheid van de beeldvorming in dezen.

De gezamenlijke respons geeft aan dat er sprake is van een breed bewustzijn omtrent het belang van adequate pijnstilling en dat respondenten gemotiveerd waren de pijnbestrijding te optimaliseren. Het eerder genoemde beeld van 'zorg omtrent pijnstilling bij proefdieren' wordt dan ook niet herkend noch gedeeld.

Wel is er een brede steun voor verdere verbeteracties (zie verder) waarbij wordt aangegeven dat naast de rol van de thans aangewezen functionarissen (A9, A12 en A14) zowel de huidige systematiek, maar zeker ook de nieuwe structuur van Nationaal Comité en Instituut voor Dierenwelzijn, nadrukkelijk handvatten biedt voor verdere implementatie van het vervolgtraject. Een belangrijk aspect bij deze implementatie zal liggen in het definiëren van het gewenste c.q. vereiste kennisniveau.

De huidige stand van zaken binnen Nederland

Van de 180 respondenten hebben 165 mensen aangegeven wat zij op dit moment van de pijnbestrijding bij proefdieren in Nederland vinden. Hiervan geeft 83% van de ondervraagden aan dat de pijnbestrijding meestal adequaat tot zeer adequaat is. De overige respondenten (17%) geven aan dat dat er ruimte voor verbetering is, waarbij 8.4% de pijnbestrijding als "inadequaat tot zeer adequaat" beoordeeld.

Het merendeel van de mensen die professioneel werken met proefdieren binnen Nederland vindt de pijnbestrijding dus adequaat, echter men constateert ook dat er ruimte voor verdere verbetering is.

De stand van zaken binnen Nederland ten opzichte van andere landen

Slechts 23/180 respondenten (12.8%) geeft aan op de hoogte te zijn van de situatie van pijnstilling bij proefdieren in andere landen. Landen die daarbij veel genoemd worden zijn Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Op de vraag wat men in Nederland van deze andere landen kan leren, geeft iets meer dan de helft van de respondenten [11/20] hierbij aan dat men in Nederland niets van deze landen kan leren, aangezien de pijnbestrijding in Nederland net zo goed of (aanzienlijk) beter geregeld is. De overige respondenten benoemen vooral dat het delen van kennis tussen de verschillende landen de pijnbestrijding bij proefdieren in algemene zin kan verbeteren.

Problemen en oplossingen m.b.t. pijnstilling bij proefdieren

In reactie op de vraag tegen welke problemen aangaande pijnstilling bij proefdieren men aanloopt, wordt door een meerderheid (134/180) van de respondenten aangegeven dat onvoldoende kennis omtrent pijnbestrijding zowel bij de onderzoeker (92/134) maar ook bij ondersteunend personeel (44/134) als grootste zorgpunt wordt gezien. Het gebrek aan kennis ligt met name op het vlak van het herkennen van pijn, waardoor pijn mogelijk onopgemerkt en daardoor dus onderbehandeld wordt, maar ook op het gebied van de farmacotherapeutische mogelijkheden op zich.

Een tweede, frequent benoemd punt wat kan leiden tot problemen in de pijnbestrijding is de (angst voor) interferentie van analgetica met het experiment waarvoor het betreffende proefdier wordt ingezet. Dit kan leiden tot een terughoudendheid aangaande het inzetten van pijnstilling.

Als laatste gesignaleerde problemen worden een gebrekkige communicatie binnen en tussen instituten en het onvoldoende voor handen zijn van geschikte (bruikbare, effectieve) pijnstillende farmaca, aangegeven als oorzaken voor mogelijk suboptimale pijnstilling.

Er worden door de respondenten diverse oplossingen voor deze problemen aangedragen.

1. Er zou meer (verplichte) scholing moeten komen op het gebied van pijnherkenning en pijnstilling voor mensen die met proefdieren werken.
2. Er zouden meer standard operating procedures (SOPs) voor handen moeten zijn welke eventueel bindend ingezet moeten worden door Dier Experimentele Commissies en/of artikel 14 functionarissen.

3. Er zou op internationaal niveau, vooral bij de tijdschriften welke onderzoeken publiceren, consensus moeten komen over pijnstilling bij proefdieren om te voorkomen dat pijnstilling te marginaal ingezet wordt, of zelfs onthouden wordt, uit angst dat anders vanwege de vermeende interferentie het onderzoeksresultaat niet geaccepteerd zal worden.
4. Er moet een betere communicatie zowel binnen instellingen als tussen instellingen komen, waarbij de keten van communicatie goed in kaart gebracht wordt, geprotocolleerd wordt en geborgd wordt.

Concluderend moeten we stellen dat er ondanks dat pijnstilling bij proefdieren veel aandacht krijgt in Nederland, de mensen uit het werkveld zelf desondanks mogelijkheden voor verdere verbetering zien. Als belangrijke oplossingen worden genoemd het verhogen van het kennisniveau door scholing en consultatie van experts, het vakgebied *proefdierkunde* niet als een lokale maar als (inter)nationale aangelegenheid te bedrijven en het borgen van betere (internationale) communicatielijnen.

De borging van pijnstilling bij proefdieren in Nederland

De verzamelde reacties schetsten een beeld waaruit lijkt dat er geen volstrekt eenduidig beeld bestaat inzake borging van pijnstilling bij proefdieren binnen de verschillende proefdierkundige instituten in Nederland, of dat de respondenten daar niet van op de hoogte zijn. Het merendeel van de respondenten geeft aan dat de borging geregeld is via de DEC, de artikel 14 functionaris en/of de betrokken dierenarts. Een aantal respondenten geeft aan dat de pijnstilling geborgd is in de vorm van SOPs binnen de eigen onderzoeksgroep.

Op de vraag of de borging van pijnstilling bij proefdieren in Nederland voldoende is, hebben 137 respondenten geantwoord. Hiervan geeft 75/137 (54.7%) aan dat de borging voldoende geregeld is. Negen respondenten geven aan dat de borging in dezen onvoldoende is, terwijl de resterende respondenten aangeven hierop onvoldoende zicht te hebben (24/137), dan wel ruimte voor verbetering te zien. Een betere borging zou volgens verschillende respondenten verkregen kunnen worden door pijnbestrijding SOPs in te voeren. Echter een veel aangegeven knelpunt is dat in aanvragen en SOPs weliswaar alles over pijnstilling vastgelegd kan worden, maar dat deze pijnstilling dan ook daadwerkelijk moet worden toegepast in de uitvoering van het experiment. Een betere borging zou verkregen kunnen worden door aanscherping van de controle op de uitvoering.

Samenvattend; het merendeel van de respondenten geeft aan dat er sprake is van borging omtrent pijnstilling bij proefdieren, echter deze borging is niet eenduidig. Vooral een aanscherping op de controle van de uiteindelijk uit te voeren, c.q. uitgevoerde, pijnstilling lijkt een belangrijk winstpunt in de borging van het totale proces van pijnstilling. Dit laatste wordt voornamelijk als een taak van de artikel 14 functionaris gezien.

Kennisniveau aangaande pijnstilling bij proefdieren in Nederland

Van 134 respondenten die de vraag over het al of niet voldoende zijn van het kennisniveau omtrent pijnstilling bij proefdieren beantwoord hebben, geven 102 respondenten (76.1%) aan dat dit (meestal) zo is, 11 respondenten (8.2%) geven aan dat dit (meestal) niet zo is. Deze hoge inschatting van het aspect 'kennisniveau' lijkt in contrast staan met de eerdere conclusie dat met name het kennisniveau bij de betrokkenen wordt gezien als oorzaak voor problemen omtrent pijnstilling. Echter ondanks dat het kennisniveau door een ruime meerderheid als adequaat wordt beoordeeld kan het nog steeds zo zijn dat áls er zich problemen voordoen, dat dit in die specifieke gevallen ligt aan een (op onderdelen) inadequaat kennisniveau. Het kennisniveau van betrokkenen in het proefdierkundig onderzoek wordt dus over het geheel genomen als hoog beoordeeld. Maar er is ruimte voor verbetering welke ingevuld kan worden door scholing op het gebied van pijnbestrijding en door opzetten en financieren van wetenschappelijk onderzoek specifiek gericht op pijnbestrijding bij proefdieren.

Overige opmerkingen omtrent pijnstilling bij proefdieren in Nederland

Een belangrijk aspect aangaande pijnstilling bij proefdieren, dat ook op verschillende plaatsen in de (respons op de) enquête terugkwam, betreft de volledigheid van de welzijnsevaluatie, inclusief de observatie van het totale gedragsrepertoire en de beoordeling, en eventuele behandeling, van pijn. De negatieve consequenties voor dierwelzijn van pijn als gevolg of onderdeel van de experimentele procedure moet in een brede welzijnsevaluatie worden gewogen en afgezet tegen het belang van de proef of experimentele vraagstelling.

Bij aanwezigheid van pijn dienen dan ook niet alleen mogelijkheden voor pijnstilling te worden onderzocht, maar dient er tevens gekeken te worden naar andere welzijnsbevorderende zaken. Hiermee wordt er vanuit een 'totaal aanpak' gekeken naar het 'risico voor het dier' en wordt vervolgens dit (eventueel aanwezige) risico afgezet

tegen de 'positieve waarden' van de proef. Deze laatste evaluatie en afweging zal veelal onderdeel zijn van de beoordelingsprocedure door de DEC.

Discussie

De overall conclusie van deze survey is dat pijnstilling bij proefdieren in Nederland volgens geënquêteerde betrokkenen veel aandacht krijgt, dat er sprake is van een breed bewustzijn en positieve attitude ten aanzien van pijnbestrijding bij proefdieren in Nederland, ook in vergelijking met andere landen.

Een ruime meerderheid geënquêteerden (83%) schat in dat de pijnstilling bij proefdieren in Nederland (zeer) adequaat is geregeld en wordt uitgevoerd. Van de resterende respondenten geven er 14/165 aan de pijnbestrijding als (zeer) inadequaate te beoordelen. Alhoewel dit percentage (8,4%) in kwantitatieve zin vergelijkbaar is met de globaal 10% van de waarvan 'incompatibiliteit met de proef' als reden wordt aangegeven om geen pijnstilling in te zetten, is aanvullend inventariserend onderzoek noodzakelijk om een eventueel causaal verband tussen beiden te kunnen duiden. De eventuele problemen die worden onderkend met betrekking tot pijnstilling bij proefdieren komen naast de eerder genoemde (angst voor) interferentie van analgetica met het experiment waarvoor het proefdier wordt ingezet voort uit een gepercipieerd gebrek aan specifieke kennis bij de betrokkenen inzake pijnherkenning en de farmacotherapeutische mogelijkheden voor pijnstilling bij proefdieren.

Het algemene kennisniveau omtrent pijnstilling wordt door een ruime meerderheid van de geënquêteerden zelf, als voldoende beoordeeld. Aangezien er echter geen methode voor handen is om deze kennis daadwerkelijk te beoordelen, dient ook het aspect van de beoordeling van *het adequaat zijn* van de pijnstilling van een kanttekening te worden voorzien. Zeker ook in het licht van de bevinding dat respondenten later in de enquête aangeven dat in 25% van de situaties het kennisniveau van betrokkenen niet voldoende is om een optimale pijnbestrijding te realiseren.

Als winstpunten die behaald kunnen worden aangaande de pijnstilling van proefdieren in Nederland worden benoemd een verbeterde communicatie en een verdere algemene scholing van betrokkenen door experts uit het veld (dierenartsen, veterinaire anesthesiologen).

Ook het in specifieke gevallen inwinnen van kennis bij deze experts, het verder borgen van de keten van pijnstilling door de controle op de daadwerkelijke uitvoering van hetgeen is beschreven in aanvragen en werkprotocollen verder aan te scherpen, en als laatste het opzetten en financieren van wetenschappelijk onderzoek specifiek gericht op pijnbestrijding bij proefdieren kan in brede zin bijdragen aan een verdere ontwikkeling van in dezen relevante kennis en kunde.

Gevraagd naar de (vergelijking met de) situatie in andere landen dan is het geschetste beeld er een waarbij de pijnbestrijding bij proefdieren in Nederland zeker niet slechter en misschien zelfs beter geregeld is dan in het buitenland. Echter harde uitspraken hierover kunnen niet worden onderbouwd vanwege het geringe respons percentage (13%).

Aangaande de borging kan op basis van de gezamenlijke respons worden aangegeven dat er bij 6.6% van respondenten het beeld bestaat dat de borging in dezen niet adequaat geregeld is. Van de resterende deelnemers geeft 17.5% aan niet in een positie te zitten waarbij dit goed beoordeeld kan worden. De overige respondenten geven aan dat de borging adequaat is, of benoemen (ja, maar ...) daarbij wel specifieke zorgpunten die vooral liggen op het terrein van de herkenning van pijn bij (proef)dieren of op aspecten als (gevoelde wenselijkheid van) inhoudelijke expert advisering en naleving op hetgeen aangaande pijnbestrijding in werkprotocollen en DEC documentatie is vastgelegd.

Een met regelmaat terugkerend aspect dat wordt benoemd ter verdere verbetering is het ontwikkelen en implementeren van Standard Operating Procedures (SOPs).

Terwijl protocollering van werkzaamheden, zoals bij implementatie van SOPs, over het algemeen en in een diversiteit van disciplines, wordt gezien als een cruciale stap in verdere kwaliteitsverbetering en –borging, bestaat er ook weerstand tegen het invoeren van SOPs binnen het biomedische werkveld. Een frequent genoemd argument ‘tegen’ de toevoegende waarde van SOPs in dezen, is gelegen in de visie dat geen dierexperiment hetzelfde is, en diens gevolg ook de gewenste c.q. noodzakelijke pijnbestrijding per individueel geval anders al zijn.

Zonder dat laatste argument te willen ontzenuwen, dient tegelijkertijd te worden vastgesteld dat SOPs of richtlijnen niet bedoeld zijn om te functioneren als rigide en onwrikbare ‘voorschriften’ voor (be)handelen in specifieke situatie. Echter, het ontwikkelen en het met regelmaat herzien van SOPs, brengt de Best Available Evidence tezamen van waaruit er binnen een individuele casus tot interventie kan worden besloten. Daarmee bieden SOPs en richtlijnen steun in de besluitvorming, ondersteunen ze de mogelijkheid tot evaluatie en daarmee tot ‘onderbouwde’ aanscherping en naleving van de SOP.

Indien de communicatie en kennisdeling over de ontwikkeling, toepassing en evaluatie van deze SOPs zou worden opgepakt op de verschillende niveaus (intern, nationaal en internationaal) is hiervan een belangrijke bevordering van de kennis en kunde over pijnbestrijding bij proefdieren in het werkveld te verwachten.

Met het van kracht worden van de nieuwe wet- en regelgeving zijn er zeker mogelijkheden voor verdere stimulering hiervan te zien vanuit de nieuwe infrastructuur

Nationaal Comité en Instituut voor Dierenwelzijn waarmee een brede ondersteuning van dierenwelzijn op de terreinen van pijnbestrijding, huisvesting en beoordeling gedrag wordt gerealiseerd. Tevens zou het Nationaal Comité een voortrekkersrol kunnen spelen bij het faciliteren van deze kennisontwikkeling, - implementatie en -deling.

Een kritisch aandachtspunt in dit hele proces blijft de beoordeling van pijn en daarmee ook van de effectiviteit van de pijnbestrijding. Daarenboven dient er gezorgd te worden voor een goede evenwichtige afweging tussen het welzijn van het proefdier en het belang van de proef.

Hierbij spelen beoordelende instanties als DEC, NC en IvD een cruciale rol.

De benodigde infrastructuur en het te benutten instrumentarium is zowel thans als in de nieuwe constellatie per 2014 in principe aanwezig. Door een betere benutting kan er, vanuit een gezamenlijk geformuleerde en breed gedragen aanpak, gekomen worden tot een valide en breed onderbouwde toetsing van de risico's voor het dier welke vervolgens worden afgezet tegen de relevantie van het experiment.

Conclusie en Nawoord

Ten aanzien van [de aanpak van] pijnherkenning en -bestrijding bij proefdieren komt op basis van een eerste inventarisatie bij de verschillende instituten die gebruik maken van proefdieren het volgende beeld naar voren:

- Er wordt onderkend dat het aspect pijnherkenning en -bestrijding één van de vele relevante welzijn-gerelateerde aspecten is binnen/rondom het [proef]dierexperiment.
- De eerste impressie die ontstaat bij bevragen van betrokkenen in het proefdierveld is dat er geen directe zorgpunten worden gepercipieerd op de werkvloer en dat er bij betrokkenen sprake is van een ruim bewustzijn en kritische zelfreflectie inzake [de relevantie van] pijn en pijnbestrijding.
- Dat bestaande proefdierkundige infrastructuur, thans maar zeker ook in de nabije toekomst [NC & IvD], de mogelijkheden tot verdere versterking van kennisdeling in positieve zin kan faciliteren en ondersteunen.
- Daarnaast zijn er uiteraard mogelijkheden tot verdere verbeteringen door binnen de opleidingstrajecten aandacht te blijven besteden aan aspecten van pijnherkenning en -bestrijding.

Vanuit de Zodoende rapportage komt naar voren dat in globaal 10% van het totaal van proefdiergebruik er sprake is van pijnbestrijding op basis van bestaande indicatiestelling daartoe.

In een vergelijkbaar percentage wordt [door de DEC geaccordeerd] volgens protocol afgezien van specifieke pijnbestrijding vanwege onverenigbaarheid met wetenschappelijke vraagstelling/proef.

Het verdient aanbeveling om ter ondersteuning van de besluitvorming door onderzoekers en beoordelende instantie als DEC's, hier nader naar te kijken.

Verbeteropties die vanuit de inventarisatie worden benoemd, en het onderzoeken en uitwerken zeker waard zijn, liggen op de velden van:

- De kennisdeling en -verspreiding zowel binnen instituten als tussen instituten onderling.
- De kennisontwikkeling vooral op gebied van monitoren van de welzijnsstatus van het dier rondom het experiment, inclusief pijn als onderdeel van de welzijnsstatus.
- De borging van actuele en relevante kennis in dezen bij alle betrokkenen [thans A9, A12, A14 en in de toekomst A23, A24 en A25, IvD en DEC].
- Het vinden van de [toepassing van de] juiste balans tussen het hanteren van SOP's en meer 'tailor-made' procedures, m.n. voor chronische pijnsituaties.

Bijlage 1: Survey Monkey enquête inzake pijnbestrijding bij proefdieren

Inventarisatie pijnbestrijding proefdieren

Pagina 1

In hoeverre is er in zijn algemeenheid en naar uw persoonlijke inschatting sprake van adequate pijnbestrijding bij proefdieren in Nederland?

zeer inadequaar meestal inadequaar even vaak adequaat als inadequaar meestal adequaat zeer adequaat

***Bent u op de hoogte van aanvullende informatie over pijnbestrijding bij proefdieren in andere landen?**

Nee

Ja, namelijk informatie uit de volgende landen:

Page 1

Inventarisatie pijnbestrijding proefdieren

Pagina 1 bis

U heeft bij de vorige vraag aangegeven op de hoogte te zijn van aanvullende informatie over pijnbestrijding bij proefdieren in andere landen.

Wat zouden wij van deze buitenlandse informatie kunnen leren?

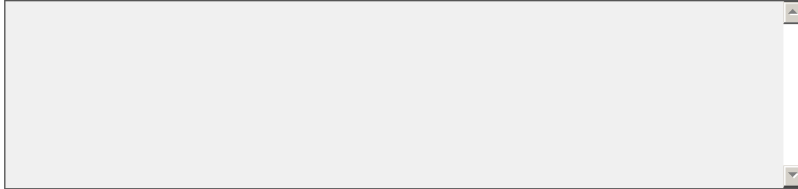

Wat zijn de problemen waar men in uw visie in de proefdierpraktijk tegen aanloopt m.b.t. optimale pijnbestrijding? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Onvoldoende kennis bij onderzoekers
- Onvoldoende kennis bij ondersteunend personeel
- Overige zaken zoals:

Wat zijn naar u mening de beste oplossingen voor deze problemen in de proefdierpraktijk?

Hoe is de borging aangaande adequate pijnstilling binnen uw organisatie geregeld?

***Is de door u aangegeven borging voldoende?**

- Ja
- Nee
- Weet niet
- Anders, namelijk:

U heeft bij de vorige vraag aangegeven dat de borging van adequate pijnstilling in uw organisatie onvoldoende is.

Welke aanbevelingen heeft u om deze borging te verbeteren?

Wie zou voor de realisatie daarvan het meest aangewezen zijn? (rol en verantwoordelijkheid)

***Is naar uw inschatting het kennisniveau bij betrokkenen [zowel interne als externe betrokkenen] over pijnbestrijding voldoende?**

Met andere woorden; kan er naar de laatste inzichten pijn bij proefdieren optimaal bestreden worden?

- Ja, helemaal waar
- Ja, meestal waar
- Nee, meestal niet waar
- Nee, nooit waar
- Anders, namelijk:

U heeft bij de vorige vraag aangegeven dat naar uw mening het kennisniveau over pijnbestrijding bij betrokkenen sub-optimaal is.

Met welke maatregelen en door welke partij geïnitieerd, zou dit geoptimaliseerd kunnen worden?

Zijn er in algemene of specifieke zin nog zaken aangaande pijnbestrijding bij proefdieren die u onder de aandacht wilt brengen?

